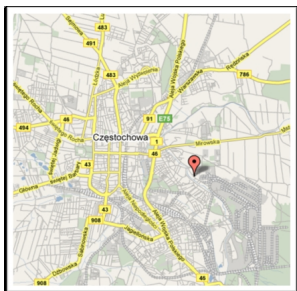

1. LOKALIZACJA

Cmentarz Żydowski w Częstochowie położony jest przy ulicy Złotej na terenie Huty Częstochowa w dzielnicy Zawodzie. Teren ten został przyłączony do miasta Częstochowa w połowie XIX wieku.

Kirkut oddalony jest od Jasnej Góry o 4,5 km w kierunku wschodnim.

Początki Cmentarza w Częstochowie sięgają wieku XVIII. Data ta pokrywa się z utworzeniem Gminy Żydowskiej przez społeczność wyznania mojżeszowego, która na te tereny przybyła prawdopodobnie w XVII wieku.

Lokalizacja ta nie była jednak pierwszym miejscem pochówku swych bliskich przez Żydów zamieszkałych w Częstochowie. Najpierw został utworzony cmentarz w pobliskim Janowie.

2. HISTORIA:

Początki Cmentarza w Częstochowie sięgają wieku XVIII. Data ta pokrywa się z utworzeniem Gminy Żydowskiej przez społeczność wyznania mojżeszowego, która na te tereny przybyła prawdopodobnie w XVII wieku.

Lokalizacja ta nie była jednak pierwszym miejscem pochówku swych bliskich przez Żydów zamieszkałych w Częstochowie. Najpierw został utworzony cmentarz w pobliskim Janowie. Dokładna data powstania Cmentarza na Rakowie nie jest dokładnie znana. Przyjmuje się że jest to rok 1799, jednak niektóre źródła podają 1780 rok i obejmują on Kompleks I (patrz Rys. 3). Najstarszy nagrobek z tej części Cmentarza pochodzi z początku XIX w.

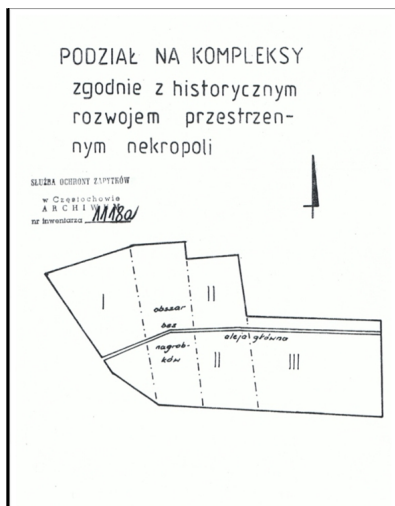
Następnie Kirkut został powiększony o Kompleks II, który jest kontynuacją części pierwszej od wschodu. Jest on niemal zachowany w całości. Aleja główna jest przedłużeniem alei kompleksu pierwszego. To właśnie w tej części znajdują się mogiły zbiorowe.

3. PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA

W czasie swojej egzystencji cmentarz przechodził z rąk do rąk. Niektórzy nie chcieli się do niego przyznać, inni nie wiedząc co z nim począć oddawali go bez walki, a jak powszechnie wiadomo, nikt nie dba o łatwy łup. W czasie gdy miasto troszczyło się co za instytucje wpisać w rubrykę : właściciel, kirkut z roku na rok stawał się coraz bardziej zaniedbany i niszczony. Poniżej przedstawiam wyciąg z dorobku cmentarza:

- Do 1867 roku – gubernia warszawska
- 1867 – 1918 – gubernia piotrkowska
- 1918 – 1933 – miasto powiatowe w województwie kieleckim
- 1933 – 1939 – powiat grodzki
- 1939 – 1945 – Generalna Gubernia
- 1945 – 1975 – województwo katowickie
- 1975 – 2008 – województwo częstochowskie / miasto Częstochowa
- Od 2008 – Gmina Żydowska

4. FAZY HISTORYCZNO-KOMPOZYCYJNE:

Jak każde miejsce o charakterystycznym przeznaczeniu cmentarz w Częstochowie ma swoją historię i własne stadia rozwoju.

Na terenie cmentarza można wyodrębnić trzy kompleksy przestrzenne, które wynikają kolejno z jego przekształceń. Dzięki dokumentacji jaka się zachowała, mamy czytelny obraz, jak wszystkie kolejne fazy przebiegały.

Początkowo teren cmentarza obejmował kompleks I (patrz rys.3). Jest to najstarsza część całości z czytelnie uformowaną osią kompozycyjną (południowy zachód - północny wschód). Ze względu na zły stan obecny nie można odczytać jak kształtowały się aleje poprzeczne. Jedyną czytelną do dziś jest aleja przy murze z bramą na kierunku północ-południe. Na początku XX wieku wysadzono przy tej właśnie alei szpaler topól (*Populus alba*), niestety do chwili obecnej zachowały się cztery egzemplarze .

Pierwotnie nagrobki były w układzie rzędownym na osi północ-południe tuż przy wytyczonych ścieżkach, na dzień dzisiejszy nie do rozpoznania. Istnieje możliwość że owy pierwotny układ został zakłócony jeszcze w trakcie funkcjonowania cmentarza poprzez powstawanie kolejnych grobów między już istniejącymi. W trakcie lat nagrobki zostały zniszczone do tego stopnia, że w tym momencie niewiele nagrobków zachowało się w całości, a te które jeszcze istnieją są zlokalizowane w części północno – zachodniej kompleksu I.

Kompleks II jest przedłużeniem kompleksu I w kierunku wschodnim. Od pierwszego jest prawie dwukrotnie mniejszy a główna aleja zmienia tu swój bieg w kierunku ze wschodu na zachód. Ten kompleks jest najlepiej czytelny pod względem kompozycyjnym ze wszystkich. Możemy wyróżnić zarówno układ mogił jak i pierwotny układ ścieżek. Kompleks podzielony jest aleją główną a następnie pięcioma ścieżkami poprzecznymi i dwoma dodatkowymi równoległymi do alei. Ścieżki nie były utwardzone, podobnie zresztą w kompleksie I. Istnieją ślady iż na granicy I i II kompleksu w części południowej była zlokalizowana studnia cmentarna. Od strony północnej kompleksu II podziwiać można zachowaną oryginalny mur otaczający cmentarz. Jak już wcześniej pisałam, to właśnie w tej części zostały postawione mogiły zbiorowe.

5. SPIS ROŚLIN:

Inwentaryzacje przeprowadzono w listopadzie-grudniu 1988 roku z późniejszymi weryfikacjami. Spisano jedynie zieleń która mogła być wykorzystywana w późniejszym projekcie kompozycji zieleni.

SPIS ROŚLIN:

- *Acer platanoides* – Klon pospolity
- *Betula verrucosa* – Brzoza brodawkowata
- *Cornus sanguinea* – Dereń świdwa
- *Crataegus monogyna* – Głóg jednoszyjkowy
- *Euonymus europaeus* – Trzmielina pospolita
- *Fraxinus excelsior* – Jesion wyniosły
- *Hedera helix* – Bluszcz zwyczajny
- *Malus sylvestris* – Jabłoń dzika
- *Pinus silvestris* – Sosna pospolita
- *Populus alba* – Topola biała
- *Prunus padus* – Czeremcha pospolita
- *Pyrus communis* – Grusza pospolita
- *Rhamnus cathartica* – Szakłak pospolity
- *Rhamnus frangula* – Kruszyna pospolita
- *Robinia pseudoacacia* – Robinia akacjowa
- *Rosa tomentosa* – Róża kutnerowata
- *Sambucus nigra* – Bez czarny
- *Syringa vulgaris* – Lilak pospolity

- *Tilia cordata* – Lipa drobnolistna
- *Thuja occidentalis* – Żywotnik zachodni
- *Ulmus glabra* – Wiąz górski

6. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

ZDJĘCIA ARCHIWALNE

Analiza historyczno-kompozycyjna cmentarza żydowskiego w Częstochowie

Wpisany przez Dominika Grzybowska

Sobota, 26 Lipiec 2008 19:46 - Zmieniony Poniedziałek, 08 Czerwiec 2009 10:32

ZDJĘCIA STANU OBECNEGO

7. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Głównym i nadrzędnym zadaniem powinno się stać odtworzenie pierwotnego, historycznego układu przestrzennego wraz z wycinką drzew oraz odbudowaniem (w miarę możliwości) nagrobków, które zostały zniszczone i zdewastowane. Dzięki wcześniejszym pracom inwentaryzacyjnym przeprowadzonym na terenie cmentarza, mamy doskonały obraz na stan w jakim zachowały się poszczególne partie cmentarza jak i drzewostanu, co jest bardzo pomocne przy projektowaniu układu zieleni. Ponadto na terenie cmentarza zostały wykonane także inne dokumentacje m.in.:

- Inwentaryzacja naziemna cmentarza wykonana przez Państwowe Przedsiębiorstwo w Geodezyjne w Warszawie – Grupa terenowa w Częstochowie – 1970 r.
- Zestaw fotografii Nagrobków wykonany przez W. Prażmowskiego 1970-1975 r.
- Karta cmentarza, wykonana przez mgr J. Koja 1985 r.
- Teczka cmentarza, wyk. J. Walicki, M. Streczniewska, K. Dziedzic 1986-1987 r.
- Inwentaryzacja dendrologiczna 1988 r.

Nowy projekt zagospodarowania zieleni powinien przywrócić jakość estetyczną kirkuta a nawet podnieść ją, nie niszcząc przy tym niezwykłości i tajemniczości cmentarza wyznania mojżeszowego. Na uwadze należy mieć także odseparowanie cmentarza od Huty im. S.Bieruta, która jest wręcz z nim zrośnięta.

Biorąc pod uwagę płaski teren jaki kirkut zajmuje, powinno się w znacznym stopniu zadziałać

roślinnością, w taki sposób, aby zasłonić mało atrakcyjne widoki. Ponadto teren ten jest dość rozległy i atrakcyjny. Niezbędne jest uporządkowanie terenu i przygotowanie go na przyjęcie większej liczby odwiedzających.

Kolejnym problemem jaki się pojawia, jest brak bezpośredniego dostępu do wejścia zatem także do cmentarza. Wał usypany wzdłuż ulicy Złotej, nadal tam jest, chociaż tory zostały już rozebrane, a sam nasyp jest już tylko formą ukształtowania terenu. Zaleca się więc przebicie wału i poprowadzenie głównego wejścia bezpośrednio od ul. Złotej, a także zlikwidowanie ogrodzenia, które odgradza wał od ulicy.

W projekcie odtworzenia układu kompozycyjnego cmentarza żydowskiego w Częstochowie, wykonanym przez firmę INDOKON-EKSPRES z Katowic, zawarty jest pomysł aby w miejsce pozbawione nagrobków zlokalizować lapidarium wzorowanej na formie Gwiazdy Dawida lub w wersji uproszczonej, zgeometryzowanej. Podtrzymuje tą wersję, jako nadal aktualną i wystarczająco atrakcyjną.

Odtworzenie i przywrócenie witalności cmentarzowi żydowskiemu w Częstochowie to zadanie na wiele lat, jednak nie można pozwolić, na to, aby taki wartościowy kirkut został zapomniany.

8. PODSUMOWANIE

Będąc architektami i mając za zadanie podnieść atrakcyjność danego miejsca a zarazem zwiększyć standard i komfort życia ludzi, nie możemy wobec takiego tematu przejść obojętnie. Kirkut jest dla członków społeczności wyznania mojżeszowego miejscem bardzo ważnym, miejscem gdzie spoczywają ich własne geny. Jest to zrozumiałe dla każdego człowieka za Ziemi, bez względu na to jakiego jest wyznania. Niestety przez długie lata setki osób, nie mogło nawet dostać się na teren cmentarza, co utrudnione jest przez sąsiedztwo huty. Nawet teraz wymagana jest zgoda, aby tam się dostać, a przecież nie powinno być to z żaden sposób zabronione. Rzeczą najistotniejszą jest zabranie funduszy na to aby ten teren mógł znów ożyć. Jeśli do tego doprowadzimy to tym samym uszczęśliwimy wiele osób.

10. BIBLIOGRAFIA

- WWW.kirkuty.xip.pl
- WWW.shzmykwa.pl

- Dokumenty zebrane w Częstochowskim Archiwum wraz z dokumentacją fotograficzną

Normal 0 21 false false false PL X-NONE X-NONE

/* Style Definitions */ table.MsoNormalTable {mso-style-name:Standardowy;
mso-tstyle-rowband-size:0; mso-tstyle-colband-size:0; mso-style-noshow:yes;
mso-style-priority:99; mso-style-qformat:yes; mso-style-parent:""; mso-padding-alt:0cm 5.4pt
0cm 5.4pt; mso-para-margin:0cm; mso-para-margin-bottom:.0001pt;
mso-pagination:widow-orphan; font-size:11.0pt; font-family:"Calibri","sans-serif";
mso-ascii-font-family:Calibri; mso-ascii-theme-font:minor-latin; mso-fareast-font-family:"Times
New Roman"; mso-fareast-theme-font:minor-fareast; mso-hansi-font-family:Calibri;
mso-hansi-theme-font:minor-latin; mso-bidi-font-family:"Times New Roman";
mso-bidi-theme-font:minor-bidi;}